

Devletin Omurgası Hukuk

Devlet varlığını hukuk temelinde, kurucu belgesi olan Anayasada, bulduğu gibi; devletin varlığını devam ettirebilmesi de hukuka uygun hareket etmesi ile mümkündür. Orhun Abidelerinde ve Kutadgu Bilig’de il ve töre, devlet ve hukuk, kavramları birlikte anılır. Devlet ve hukuktan birisinin olmadığı durumda diğerinin olması imkanı yoktur. Bunlardan birisi zayıfladığında diğerinin zayıflaması da kaçınılmazdır.

Hüseyin Akif Karaca — Kıdemli Editör

İlk yayın: 26 Ekim 2026 · Güncelleme: 26 Ekim 2026 · 4 dk okuma

Jean-Baptiste Vanmour, Büyükelçi Cornelis Calkoen Onuruna Divan’da Verilen Ziyafet, yak. 1727-1730. Rijksmuseum, Amsterdam.

TEZ Devlet varlığını hukuk temelinde, kurucu belgesi olan Anayasada, bulduğu gibi; devletin varlığını devam ettirebilmesi de hukuka uygun hareket etmesi ile mümkündür. Orhun Abidelerinde ve Kutadgu Bilig’de il ve töre, devlet ve hukuk, kavramları birlikte anılır. Devlet ve hukuktan birisinin olmadığı durumda diğerinin olması imkanı yoktur. Bunlardan birisi zayıfladığında diğerinin zayıflaması da kaçınılmazdır.

Kınalızade'nin Ahlak-ı Alai eserinde yer alan ve devletin işleyişini birbirine bağlı sekiz ilke ile açıklayan adalet dairesi anlayışı şu şekildedir: "Dünyanın düzenini adalet sağlar; dünya duvarı devlet olan, devletin koruduğu, bir bahçedir; devleti düzenleyen hukuktur; hukuku ancak hükümdar (siyasi otorite) korur; devleti korumak için askere ihtiyaç vardır; asker servet olmadan toplanamaz; serveti halk üretir; halkı hükümdara bağlayan adalettir." Adalet dairesi anlayışı da hukuk ve adalet olmadan devletin ayakta duramayacağını ortaya koymaktadır. Güvenlik tehdidi devletin bekası için aşîkar nitelikte dış tehdittir. Hukukun zayıflaması ise içeriden gelen, güvenlik tehdidi kadar aşîkar olmayan ve devleti içinden çürüten, devletin bekası için iç tehdittir.

Devletin kurucu belgesi olan anayasa devletin organlarını düzenleyen ve bu organların işleyişine ilişkin kuralları ortaya koyan, insan hak ve özgürlüklerini düzenleyen ve güvence altına alan hukuk metnidir. Anayasa aynı zamanda devlet ile millet arasında yapılan sözleşme niteliğindedir. Siyaset biliminde devlet kurumların kurumu olarak tarif edilir. Devleti oluşturan kurumların hukuka uygun hareket etmemesi her şeyden önce bizatihi kurumların zayıflamasına ve ötesinde süreç içinde çöküşüne yol açar.

Anayasa'nın 4. maddesinde değiştirilemeyeceği ve değiştirilmesinin teklif dahi edilemeyeceği belirtilen ilk üç maddeden devletin niteliklerini düzenleyen 2. maddede hukuk devleti ilkesi devletin niteliklerinden birisi olarak belirtilmiştir. Hukuk devleti olmanın ilk ve temel şartı sadece yönetilenlerin değil devleti yönetenlerin de hukuka uygun davranmalarındır. Bu doğrultuda devleti oluşturan üç temel organ olan yürütme (Cumhurbaşkanı, kabine ve idari kurumlar), yasama ve yargı organına mensup olanlar Anayasa başta olmak üzere bütün hukuk kurallarına uygun davranmakla yükümlüdürler. İdare hukukundaki temel ilkede belirtildiği üzere devlet kamu görevlilerinde somutlaşır. Kamu görevlilerinin hukuka uygun davranması yoluyla hukuk devleti ilkesi hayat bulur. Hukuk devleti olmanın açıkladığımız temel şartının sağlanabilmesi için var olması gereken diğer

bazı unsurlar bulunmaktadır. Bunlardan birincisi yürütme organının eylem ve işlemlerinin yargı organı tarafından denetlenmesidir. Bu denetim aynı zamanda devlet kurumlarının işleyişi bakımından belirliliği, öngörülebilirliği ve hukuk güvenliğini garanti altına alır. Bir diğeri yargı organının bağımsız ve tarafsız olmasıdır. Yargı organının bağımsızlığı mahkemelerin hukuk kurallarını uygularken hiçbir makamdan talimat almaması ile sağlanabilir. Yargı organı özellikle yürütme organından bağımsız olmalıdır. Bunun aksi hukuk devletinin temel unsurlarından yürütme organının yargı organı tarafından denetlenmesini imkansız kılar. Yargı organının tarafsızlığı ise yargı mensuplarının hukuk kurallarını uygularken adaleti sağlamanın dışında başka saikle hareket etmemesi ile sağlanabilir.

Hukuk kuralları genel ve soyut niteliklidir. Kapsamına giren her olay ve kişiye uygulanır. Belirli bir fiil bazıları için hukuka uygun, bazıları için hukuka aykırı olamaz. Belirli bir fiili işleyenlerden bazıları mahkemelerde yargılanırken bazıları yargılama harici bırakılamaz. Kişinin işlediği fiilin hukuka uygunluğunun denetiminde o kişinin sahip olduğu kimliklerin dikkate alınmaması gerekir. Yargı organı başta olmak üzere devlet organları karşısında vatandaşlar eşit muamele görmelidir. Böyle olmaması halinde yargının tarafsızlığından ve devletin adillikinden bahsedilemez. Yargı yetkisi, hukuk kurallarının amacı dışında uygulanması yoluyla araçsallaştırılamaz. Böyle bir durum yetkinin kötüye kullanılması niteliğindedir. Yetkinin kötüye kullanılmasını hukuk düzeninin korumayacağı temel hukuk kaidesidir.

Anayasa'nın devletin niteliklerini belirleyen 2. maddesinde yer alan ve hukuk devleti gibi devletin niteliklerinden bir diğeri olan demokratik devlet ilkesi de hukuk devleti ilkesini destekleyici niteliktedir. Yürütme organının denetiminin yollarından bir diğeri seçimlerdir. Demokratik devlet ilkesinin asgari şartı seçimler yoluyla iktidarın değişebilecek olmasıdır. Bu şartın sadece yasalarda yazılı olması yeterli değildir. Fiilen de bunun mümkün olması gerekir. Siyasal sistemin işleyişinin kendi iç kurallarına göre gerçekleşmesi, siyaset dışı organlar tarafından siyasetin işleyişine müdahale edilmemesi gerekir. Yürütme organının yargı tarafından ve seçimler yoluyla millet tarafından denetlenememesi halinde keyfi ve otoriter yönetim anlayışı ortaya çıkar.

Hukuk devleti ilkesi aynı zamanda toplumun ekonomik refahının sağlanmasının ve refah devletinin gerçekleşmesinin de ön şartıdır. Ekonomi alanındaki aktörlerin ve ekonominin işleyişini düzenlemek ve denetlemekle görevli kurumların hukuka uyması durumunda

öngörülebilir bir piyasa ve bunun sonucunda ekonomik refah ve devletin kalkınması gerçekleşebilir.

Hukuk devletinin belirttiğimiz bu şartlarına uygun davranılmaması, Anayasa’da güvence altına alınan idare ve yargı organları önünde hak arama özgürlüğü, adil yargılanma hakkı ve düşünceyi ifade özgürlüğü başta olmak üzere insan hak ve özgürlüklerine riayet edilmemesi durumunda toplumdaki adalet anlayışı ortadan kalkar. Bu durum milletin devlete olan güvenini zedeler, millet ile devlet arasındaki bağın zayıflamasına yol açar. Devletin omurgası niteliğinde olan, devleti ayakta tutan ve adaleti sağlayarak milleti devlete bağlayan hukuk düzenine uyulmaması devletin bekası için temel tehdit niteliğine dönüşebilir.

Görüşler yazarına aittir.

Hüseyin Akif Karaca

Atıf

Karaca, Hüseyin Akif. “Devletin Omurgası Hukuk.” Us Strateji, 26 Ekim 2026.

<http://www.stratejikus.com/yazi/devletin-omurgasi-hukuk>